

Ikdienīškā (vernakulārā) izpratne par valsti: ieskats Latvijas situācijā

Klāvs Sedlenieks

Rīgas Stradiņa universitāte, Komunikācijas zinātņu katedra, Latvija

Ievads. Domātāji no visdažādākajām jomām laika gaitā ir izvirzījuši versijas par to, kas ir valsts. Parasti šie uzskati svārstās amplitūdā no domas par valsti kā vienību, kurai ir autonoma griba un vara, līdz pilnīgam valsts kā reāli eksistējošas parādības un analītiskas vienības noliegumam. Lai gan valsts jēdziens tiek plaši izmantots gan akadēmiskajā, gan ikdienas diskursā (piemēram, “valsts” ir visbiežāk lietotais lietvārds latviešu interneta komentāros), ir samērā maz zināms, kas ar šo jēdzienu tiek saprasts ikdienas līmenī.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Šī darba galvenais mērķis ir izziņāt valsts jēdziena ikdienīškā lietojuma galvenos elementus, atbildot uz tādiem jautājumiem kā, piemēram: kas ir valsts, kas ietilpst valstī, kas ir svarīgākie vides elementi, ar kuriem saistās valsts? Pētījums balstīts uz materiāliem, kas iegūti divās antropoloģiskajās ekspedīcijās 2015. gada vasarā Vidzemes centrālajā un austrumu daļā. Pētījums balstīts galvenokārt uz neformālām dziļajām intervijām, kas vēlāk kodētas un apstrādātas, izmantojot datorprogrammu *TAMSAlyzer*.

Rezultāti. Darba gaitā iegūtais interviju materiāls liecina, ka intervēto iedzīvotāju priekšstati par valsts jēdzienu krasi atšķiras no tā, ko ar valsti saprot akadēmiskajās aprindās. Informanti parasti nepauž uzskatus par valsti kā patstāvīgu vienību, kas būtu pretēja “pilsoniskajai sabiedrībai” vai kam piemistu aģentūras iezīmes. Valsts tiek pārsvarā asociēta ar Latviju un konceptualizēta nacionālistiskā ietvarā, tas ir, starp jēdzieniem “valsts” un “Latvija” ir ne tikai cieša saikne, bet tie ir gandrīz identiski. Šis uzskats var pat tikt novests līdz galējībai, kad tiek pausta doma, ka PSRS laikā “valsts nemaz nebija, bet bija tikai okupācijas vara”. Tas gan nenozīmē, ka valodas lietojumā jēdziens “valsts” netiktu izmantots kā vienība, kas pastāv atsevišķi no “sabiedrības”; informanti nereti pauž viedokli, ka tie “iesaistās / neiesaistās valsts jautājumu risināšanā”.

Attieksmi pret valsti un izpratni par to, kas ir tās būtība, ietekmējusi arī varas un politiskās iekārtas maiņa. Politiskās iekārtas nestabilitāte un pārejas posmu personīga pieredzēšana ir saistīta ar nevēlēšanos identificēties vai sadarbošanos ar struktūrām, kas reprezentē valsti, vienlaikus kultivējot uzskatu par nepieciešamību nostiprināt individuālo neatkarību un patstāvību, kuru nevarētu iedragāt izmaiņas valsts līmenī.

Secinājumi. Pētījuma rezultāti demonstrē, ka jēdziens “valsts” tiek saistīts galvenokārt ar Latviju kā neatkarīgu vienību, nevis ar administrācijas vai varas īstenošanas aparātu. Individuāli vai sabiedrības attiecības ar valsti vairumā gadījumu netiek uzskatītas par antagonistiskām. Rezultāti sasaucas ar attieksmi pret valsti kā politisku veidojumu, kas novērots citur Austrumeiropā (piemēram, Gruzijā, *Mühlfried*, 2014 vai Melnkalnē, *Sedlenieks*, 2013), kad valsts politiskās iekārtas nestabilitāte vairāku paaudžu garumā noved pie stratēģijām, kurās iedzīvotāji nostiprina vietējās un individuālās autonomijas mehānismus. No valsts antropoloģijas viedokļa dati liek uzdot turpmākus jautājumus par valsts jēdziena pielietojamību, ja ar valsti tiek saprasta galvenokārt teritoriāla vai etniska kopība, bet ne pārvaldes struktūras.

Pētījums izstrādāts Valsts pētījumu programmas “EKOSOC-LV” ietvaros.